

Marta Stojić Mitrović

Etnografski institut SANU

Beograd, Srbija

martastojic@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.18485/slovenika.2017.3.1.1>

UDK: 316.72:303.1

314.15:39

Originalni naučni rad

Neki izazovi terenskog proučavanja neautorizovanih migracija u etnologiji i antropologiji: multilokacijska etnografska istraživanja

Sažetak

U ovom tekstu baviću se praktičnim problemima sa kojima se sreću etnolozi i antropolozi koji se bave proučavanjem migracija. Fokus će biti stavljen na izazove organizovanja i realizacije terenskih istraživanja u kontekstu kompleksne dinamike svojstvene migracijskim procesima, koju sprovode osobe koje za ta kretanja ne poseduju odgovarajuće administrativne dozvole. Posebno ću predstaviti metod tzv. multilokacijskog etnografskog istraživanja, koje podrazumeva dubinsko antropološko istraživanje na više lokacija, koje se za istraživanje smatraju ključnim tačkama migracijskih tokova.

Ključne reči: migracije, terenska istraživanja, multilokacijsko etnografsko istraživanje

1. Uvod

U ovom tekstu baviću se praktičnim problemima sa kojima se sreću etnolozi i antropolozi koji se bave proučavanjem jednog tipa migracija: u pitanju su migracijska kretanja za koja osobe koje ih sprovode nemaju administrativnu dozvolu ulaska u državu tranzita ili destinacije i za koje je izražavanje namere da zatraže azil gotovo jedini način makar privremene legalizacije boravka. Dakle, u pitanju su tzv. neautorizovane migracije (Squire 2017), blisko povezane sa azilnim sistemom. Izraz *neautorizovane migracije*, koji je većinom

prisutan kod severnoameričkih autora, naglašava da su u pitanju migracije koje se odvijaju bez odgovarajućih (administrativnih) dozvola, odnosno, one migracije u kojima učestvuju ljudi koji ne poseduju validne dozvole za ulazak na neku teritoriju ili za boravak na njoj. Dakle, one su neautorizovane iz perspektive nacionalnih država, a posebno iz perspektive društva prijema.

U tekstu će fokus biti stavljen na izazove organizovanja i sprovođenja terenskih istraživanja u kontekstu kompleksne dinamike svojstvene migracijskim procesima. Posebno ću predstaviti metod tzv. multilokacijskog etnografskog istraživanja (multi-sited ethnography) i istaći njegove domete.

Na kraju teksta će biti date tri vinjete, koje pokazuju neke od problema sa kojima se susreću istraživači. Prvom će biti demonstrirano kako različito pozicionirani akteri imaju različite poglede na legitimnost upotrebe administrativnih kategorija vezanih za migracije. U drugoj vinjeti je prikazano kako situacija na terenu utiče ne samo na promenu pojedinih inicijalnih ideja o tome kako sprovesti istraživanje, koju temu obrađivati, već može dovesti do potpune promene njegovog fokusa. Treća vinjeta pokazuje kako u određenim situacijama ne samo što može da se prekine započeto istraživanje i promeni fokus, već i da se iz uloge istraživača pređe u ulogu nekoga ko jednostavno pomaže osobi u nevolji.

2. Priprema terenskog istraživanja

Bez obzira na konkretan problem koji je u fokusu istraživanja, same odlike migracijskih kretanja, kao što su administrativno-pravni status migranata, zakonom definisana postupanja državnih organa i stanovništva prema migrantima, broj i konkretne funkcije aktera koji utiču na mogućnosti sprovođenja i formu migracijskih kretanja, njihovi međusobni odnosi, ali i politička dešavanja u drugim državama porekla, tranzita ili destincije, utiču na izbor lokacije i sagovornika, ali i na pripremu koju pre samog terenskog istraživanja moramo da sprovedemo.

Administrativno-pravne regulacije igraju presudnu ulogu u svim fazama istraživanja. Pre svega, upravo su administrativna i pravna određenja ta koja definišu tip migracijskih kretanja, na šta izrazi *neautorizovane migracije* ili *neregularne migracije* i slični direktno upućuju. Ova pravna određenja uslovljavaju tip kretanja migranata preko državnih granica i mogućnosti njihovog smeštaja i integracije. Osim ovoga, ona uređuju opseg i formu postupanja drugih aktera, državnih i nevladinih organizacija, građana.

Smer interpretacija, usvajanje novih ili izmena postojećih administrativnih odredbi i praksi predstavlja rezultat političkih odluka. Osim upoznavanja pravne regulative i propisanih procedura, neophodno je i mapiranje aktera koji imaju političku moć da na njih utiču.

Kako je primetio De Genova, u kontekstu migracija, direktnu moć da utiču na kretanje ljudi nemaju zakoni i formalni centri političke moći, država kao takva i njene institucije, već konkretni ljudi sa kojima migranti dolaze u kontakt na strateški važnim tačkama (De Genova 2002). Ovo je posebno očigledno na lokalnom nivou, u mezo i mikrokontekstima u kojima se terenska istraživanja vrše, gde lokalni akteri mogu osporavati primenu vladinih ili međunarodno dogovorenih mera.

U tom smislu je, kao određena vrsta pripreme za terensko istraživanje migracija, neophodno upoznati pravnu regulativu, mapirati aktere koji imaju moć da utiču na njeno formulisanje, ali i aktere koji imaju moć da je u praksi (ne) primene u skladu sa svojim interpretacijama i položajem.

3. Unutrašnja dinamika migracijskih procesa i njen uticaj na sprovođenje istraživanja

I samo upoznavanje sa kontekstom u kome se posmatrani fenomen odvija zahteva, dakle, preliminarno terensko istraživanje. Međutim, dinamika migracijskih procesa uslovljava konstituisanje novih centara moći u mikrokontekstu, na licu mesta, i često ne ostavlja mogućnosti za ovakav vid pripreme. Kako je pokazalo istraživanje Rubena Andersona, sprečavanje kretanja ljudi na jednom mestu dovodi do razvoja alternativnih puteva, odnosno – do otvaranja stalno novih prostora za razvoj aktivnosti koje se administrativno podvode pod krijumčarenje i trgovinu ljudima, ali i do razvoja internacionalne industrije koja bi to da spreči (Andresson 2014). Na primer, samo na prostoru Balkana, sprečavanje kretanja iz Srbije preko Mađarske uslovlilo je pojačavanje kretanja preko Hrvatske, a otežavanje kretanja preko Hrvatske uslovlilo je intenziviranje kretanja ka Rumuniji ili nazad ka jugu, i tako dalje (IOM 2017).¹ U dijahronijskoj perspektivi, samo geografski dolazi do velikih promena, od kojih svaka iznova kreira nove odnose u mikrokontekstu.

¹ <http://www.novinite.com/articles/175953/Romania+Boosts+Security+at+Border+with+Serbia+to+Prevent+Crossing+by+Migrants>

Različiti akteri u migracijskim procesima interpretiraju njihove raznovrsne aspekte, počev od same definicije neautorizovanog ulaska, preko procene vulnerabilnosti, potencijalne opasnosti, do projekcija lične i šire društvene koristi ili štete, u skladu sa svojom ulogom, interesima, motivima, znanjima, ali i sa položajem u širem društvenom i političkom sistemu. Takođe, narativi koje jedan akter upotrebljava mogu se značajno promeniti tokom vremena, u zavisnosti od promena odnosa snaga u konkretnim situacijama, od promena njegove uloge, položaja, ali i širih društvenih kretanja. Protivnici državnih politika mogu postati njihovi proponenti (Kalir and Wissink 2015), države mogu menjati narative u skladu sa promenama diskursa u regionu (Beznec et. al 2016), nezainteresovani građani mogu se aktivno uključiti u humanitarne grupe, ili u grupe koje deluju protiv migranata, i tako dalje (Bužinkić i Hameršak 2017).

Proučavanje migracija je i samo dinamičan process, koji zahteva stalno procenjivanje motiva koje bi ispitanik mogao imati za pružanje date informacije. Cilj antropoloških istraživanja nije utvrđivanje činjeničnog stanja, već razumevanje fenomena, koje se postiže kroz njegovu kontekstualizaciju i utvrđivanje odnosa sa drugim fenomenima. Upravo različite interpretacije i dinamika kojom se razvijaju doprinose razumevanju društvenih odnosa koji presudno utiču na fenomen koji je u pitanju.

Kompleksni fenomeni kao što su migracije, koje su simptom globalnih političkih razlika, i u mikrokontekstima ostaju otvoreni za globalne, regionalne i lokalne uticaje. Na primer, prema podacima sa terena, pomoć migrantima iz Sirije je u jednoj zajednici u Srbiji zavisila od toga da li su lokalni verski lideri interpretirali migrante kao nekoga kome treba pomoći, ili ga pak osuđivati kao dezertera, što je bilo uslovljeno obrazovanjem lidera u različitim versko-političkim tradicijama u okviru iste religije. Dominantni narativi službenika menjaju se u skladu sa promenama položaja date države u odnosu na moćnije centre odlučivanja; organizacije u okviru nevladinog sektora takođe menjaju narative u skladu sa novim savezništvima i sukobima između aktera, ili sa propozicijama za projekte; mediji izveštavaju u skladu sa postojanjem ili nepostojanjem interesovanja auditorijuma za pojedine teme, i tako dalje.

4. Multilokacijsko etnografsko istraživanje

Usled izuzetne složenosti kontekstualnih faktora koji utiču na posmatrani fenomen, menjanja samih aktera, njihovih međusobnih odnosa i pozicije u širem sistemu, prostor – lokacija na kojoj

se istraživanje vrši prestaje da bude geografski pojam, već postaje mesto – situacija manifestacije posmatranog fenomena. Metod multilokacijskog etnografskog istraživanja (*multisited ethnography*) razvio je George Marcus (1995) za potrebe istraživanja tranzitornih, fluidnih fenomena, koji prelaze granice, društvene slojeve, normalizovane kategorizacije, kakva su i migracijska kretanja. Ono se realizuje u dužem vremenskom periodu tako što se više kraćih istraživanja ponavlja na prostorima koji su unapred definisani u skladu sa temom istraživanja. Komparacija manifestacija fenomena u strukturno sličnim ili, naprotiv, različitim prostorima, u kojima deluju različiti akteri i drugi kontekstualni faktori, gde se „globalno sažima i postaje integralni deo paralelnih, relevantnih lokalnih situacija“ (Falzon 2012, 2), pruža mogućnost za sticanje dubljeg uvida u posmatrani fenomen i njegovu adekvatniju interpretaciju. Međutim, tranzitornost, stalna promenljivost i slučajnost stavljaju istraživača u poziciju svedoka nekog događaja, te metod interpretacije koji se primenjuje nije etnografsko opisivanje nego etnografsko svedočenje (Malkki 1997, 95).

Iako se multilokacijskom etnografskom istraživanju može prigovoriti za arbitrarnosti nekonzistentnost prilikom izbora lokacija i vremena vršenja istraživanja, te samim tim i za ograničenu reprezentativnost manifestacije fenomena koji se prati, ovaj metod omogućava preciziranje uticaja kontekstualnih faktora, kao i znatnu eliminaciju redundantnih informacija, ali i promenu inicijalnih pretpostavki istraživača. Kao i svako terensko istraživanje koje uključuje metodu posmatranja sa većim ili manjim učestvovanjem, multilokacijsko etnografsko istraživanje omogućava proveru odstupanja u praksi od normativnih i idealtipskih interpretacija fenomena, uloge aktera, njihovih međusobnih odnosa, motivacija itd. Ponavljanje i dugotrajnost istraživanja omogućavaju interpretaciju fenomena kao procesa koji poseduje izraženu vremensku dimenziju, ali i uočavanje i adekvatniju interpretaciju jedinstvenih događaja.

Istraživanje fenomena vezanih za migracijske procese zahteva što potpunije upoznavanje globalnih, regionalnih i lokalnih konteksta u kojima se ti fenomeni odvijaju, poznavanje pravno-administrativne regulative, uvid u dostupne relevantne podatke, koje nude različiti akteri uključeni u migracijske procese (izveštaji međunarodnih i nevladinih organizacija, nacionalnih institucija, aktivističkih grupa, medijski izveštaji), intervju sa predstavnicima grupa uključenih u migracijske procese (državni službenici, civilni sektor, migranti, lokalno stanovništvo). Odlazak na teren predsta-

vlja nezamenljiv način provere i dopune ovako dobijenih podataka. Upravo mikrokontekstualizacija omogućava uvid u pozadinu dobijenih interpretacija, ali i u odnose moći. Zanimljivo je što na kvalitet informacija ne utiču samo odnosi moći koji postoje između aktera migracijskih procesa, već i istraživača, koji nužno nastupaju sa određenih pozicija unutar/izvan sistema, odnosno – sa pozicija na kojima se nalaze u percepciji drugih aktera (Hameršak i Pleše 2017). U skladu sa veoma zamršenim kontekstom u kome se migracije dešavaju, istraživač nikada ne zna kako će njegovo prisustvo protumačiti ostali akteri migracijskih procesa, da li će ga doživeti kao pretnju, kao nekoga ko može da im pomogne, kao nekoga ko im smeta, od koga će imati koristi ili štete, itd.

5. Posledice istraživanja za ispitanike i samog istraživača

Neophodno je govoriti i o etičkom aspektu istraživanja. S obzirom na strukturnu ilegalizaciju migranata i njihov krajnje depri-privilegovan položaj, često praćen stigmatizacijama, uključujući i dehumanizaciju (De Genova 2002) i sve jači trend kriminalizacije iskazivanja solidarnosti prema migrantima (Provera 2015), istraživač mora voditi računa o zaštiti svojih ispitanika, pre svega putem garantovanja anonimnosti. Odnosi između aktera migracijskih procesa su komplikovani, oni su različito pozicionirani u sistemu moći, a neki akteri su čak i u direktnim sukobima u pogledu svoje funkcije, motivacije i interesa. Zato istraživač stalno preispituje moguće posledice objavljivanja dobijenih informacija. Kako ističe Krause, sprovođenje istraživanja u takvim okolnostima zahteva od istraživača da bude svestan da njegove aktivnosti, kao i teški uslovi u datoj situaciji, mogu da proizvedu ili uvećaju opasnosti za učesnike (Krause 2017, 3). Drugim rečima, glavno pitanje je da li istraživanje donosi više koristi ili štete društvu, a posebno akterima istraživanih procesa, od kojih istraživač dobija podatke, kao i na koji način ti podaci mogu biti (zlo)upotrebljeni.

Najzad, svedočenje patnji i stradanja ostavlja traga na istraživaču, a za prevazilaženje toga trenutno ne postoje institucionalna rešenja. Takozvani sekundarni traumatski stres (manifestuje se kao *burnout* i *compassion fatigue*) predstavlja posledicu intenzivnog, profesijom uslovljenog, susreta sa tragedijama drugih (Conrad and Kellar-Guenther 2006).

6. Zaključak

U ovom tekstu dat je pregled najčešćih izazova sa kojima se na terenu susreću istraživači tzv. neautorizovanih migracija, kao jednog oblika savremenih transnacionalnih kretanja. Kompleksnost socio-političkog konteksta u kome se migracije odvijaju, kao i unutrašnja dinamika migracijskih procesa, praćena velikim brojem različito pozicioniranih aktera, znatno usložnjavaju istraživanje: neophodno je raditi preliminarna istraživanja, koja zahtevaju upoznavanje sa pravno-administrativnim okvirom, političkom i socijalnom situacijom, kako u makro tako i u mikrokontekstu. Neophodno je mapiranje globalnih, regionalnih i lokalnih aktera i utvrđivanje njihovih uloga u migracijskim procesima, ali i pozicije u sistemu moći, kao i praćenje njihovih interakcija. U pokušaju prevazilaženja izazova uslovljenih stalnom, ne samo unutrašnjom nego i spoljašnjom dinamikom migracijskih procesa, etablirala se metoda multilokacijskog etnografskog istraživanja, koja omogućava komparaciju pojavnih oblika posmatranog fenomena.

Dok se izazovi organizovanja i sprovođenja terenskog istraživanja prevazilaze prilagođavanjem i unapređivanjem metodologije i tehnika istraživanja, posledice objavljivanja rezultata po ispitanike, kao i psihološke posledice koje se mogu manifestovati na samom istraživaču, predstavljaju izazove koje je izuzetno teško prevazići i za šta ne postoje institucionalni odgovori.

Vinjeta 1. Volonterka iz Slovenije, Beograd, marta 2015. godine, problematizuje administrativne kategorije vezane za dozvolu ulaska u neku državu, ili boravka na njenoj teritoriji, i ukazuje na njihovu suštinsku arbitrarnost, maskiranu u nekakvu naizgled objektivnu okolnost. *Znaš šta je glavni problem? Ovi ljudi putuju zajedno i sad će neki moći da legalizuju svoj status, da zatraže azil i da ga dobiju, a drugi će da završe u nekom centru zatvorenog tipa i posle će najverovatnije da budu ako ne deportovani u zemlju porekla, a ono bar vraćeni u neku drugu zemlju kroz koju su prošli. I sad se oni pitaju: „Zašto oni mogu, a ja ne? Pa zajedno putujemo, delili smo poslednji komad hleba, pazili se, prošli smo sito i rešeto, i sad mi kažu da ja ne mogu! Što su oni bolji od mene?“ Kakav je to sistem koji tako surovo deli ljude? Preživeli su i život u beznađu, i opasan put, i glad, i hladnoću, i sad samo jedni mogu da ostanu, sad su samo jedni dobrodošli, a drugi su kao neki zlikovci i lažljivci, i hoće da iskoriste, i ne znam ni ja šta. Kakva je to hipokrizija! Ja, pošto imam slovenačko državljanstvo, nikome nisam morala da dokazujem da sam bila silovana, niti kako je to silovanje izgledalo, koliko je ljudi učestvovalo i koliko je trajalo, da bih mogla da budem legalno*

u Srbiji. Migranti moraju da se predstavljaju kao žrtve da bi mogli da regulišu svoj boravak. I tek ako su dovoljno propatili po kriterijumima birokrata, mogu da dobiju status izbeglice. Ali ni to nije dovoljno: mogu da pate i da budu silovani sto puta, ako ne potiču iz odgovarajuće zemlje, azil nikad neće dobiti.

Vinjeta 2. Inicijalni cilj istraživanja započetog u zimu 2012. – narativi migranata o motivima za odlazak prema EU i njihova svakodnevnica u improvizovanom naselju na subotičkoj deponiji, dok čekaju prelazak u Mađarsku – morao je biti promenjen usled nastanka novih okolnosti, koje su u prvi plan stavile uticaj političkih i institucionalnih faktora na migracijske prakse i gotovo u potpunosti potisnule individualne ili kulturološke faktore. *Završena je vanredna situacija (proglašena usled ekstremno niskih temperatura u februaru 2012. godine, prim. aut.), a i dalje je ledeno. „Fontana“ (napušteni restoran u koji je po odluci štaba za vanredne situacije preseljen deo migranata sa deponije, prim. aut.) je prizemni objekat. Videlo se da je mesto napušteno na brzinu: razbacana garderoba, obuća, kutije od cigareta sa cigaretama, podeljene karte za igranje; sa kabina za tuširanje je visila odeća – sve je odavalo utisak da su mesto napustili navratnanos. Kasnije smo čuli da je policija uhapsila sve osobe koje je tamo zatekla. Došla su dva autobusa i sve ih odvela. Uslovi života: na podu stiropor, na stiroporu tanki madraci, na madracima stara ćebad, uslovi za održavanje higijene minimalni, sumnjam da je bilo tople vode, kuhinja improvizovana, neki prljavi sto, kutije i konzerve. Posle smo otišli i do kampa (čuvena subotička „džungla“, koja više ne postoji, prim. aut.). Prolazili smo kroz neko šipražje. Baš je ledeno. Da li znači da ako je završena vanredna situacija, ljudima više nije hladno? Šator (improvizovana koliba od pruća, tkanina, kesa i kartona, prim. aut.) najbliži putu je u potpunosti izgoreo. Tri momka koja smo zatekli na zgarištu su nam rekla da je to uradila policija: policija je došla rano ujutro i uhapsila sve koje je mogla. X. im je dao nešto hrane i jedan zarđali bubanj od veš-mašine, i objasnio da može da im posluži kao mesto za paljenje vatre – kao neki šporet. Momci su napravili dve skulpture od snega, jednog čoveka i jednog geparda. Vrlo zanimljivo. I pored svega. Sledeća tri šatora su bila čitava, ali napuštena. Zavirila sam u svaki. Tužno je u kakvim uslovima ljudi žive. Kod četvrtog šatora nailazimo na grupu od desetak momaka iz Avganistana. Rekli su nam da je policija došla rano ujutro i uhapsila mnogo ljudi. Oni su imali sreće i pobegli su. Uvek je neki od njih na straži. Video je da se nešto dešava i uzbunio ostale. Bežali su što su brže mogli, preko njiva, da se sakriju. Gledam im noge.*

Mnogi nose obične plitke cipele, bez čarapa. Dva jako mlada momka, ispod 20 godina, veoma su bolesna. Imaju temperaturu i žale se da je-dva stoje na nogama. Noge su im u ranama. X. kaže da će pokušati da im kasnije dovede nekog da ih pogleda, a u svakom slučaju će doneti lekove. Svi ti momci spavaju u jednom šatoru, da bi im bilo toplije. Pekli su zrnavlje kukuruza. Ponudili su nas. Bilo mi je žao da uzmem, a nisam htela da ih odbijem. Iznenadilo me je što su svi momci dobro raspoloženi. Rekli su da su srećni što nisu uhapšeni i vraćeni u Makedoniju. Neki od uhapšenih su im javili da ih vode u Makedoniju. Valjda su im to drugari. Znači, ne u Bogovađu nego u Makedoniju. Rekli su da su tražili azil u autobusu, ali da ih je policija ignorisala. Mislim da po zakonu sve vreme dok su na teritoriji Srbije imaju pravo da zatraže azil. I kako su deportovani ako nisu izvedeni pred sudiju za prekršaje?

Vinjeta 3. pokazuje dinamiku istraživanja na terenu, kada se ne samo prekida započeto istraživanje, već se iz uloge istraživača prelazi u ulogu osobe koja pomaže osobi u nevolji. *Sedela sam na klupi tokom jedne od akcija „Čaj, a ne granice“, na kojoj su No borders aktivisti sa migrantima pili crni čaj, razmenjivali informacije o azilnom sistemu u Srbiji i pojedinim državama EU, i družili se. To je bilo uveče, u junu 2015. Ispred mene se pojavio jedan mladić i rekao da mu kažem gde može da nađe apoteku. Objasnila sam mu: „Ideš tamo (pokazala sam rukom) i odmah prekoputa je apoteka koja radi celu noć“. „Dobro, a gde je bolnica?“, pitao je mladić. Rekla sam mu da će „Lekari bez granica“ biti sutra sa svojom mobilnom ambulantom od 10 na parkingu i pokazala rukom gde je to. Mladić je insistirao: „Moram da znam gde je bolnica!“. To me je već zabrinulo – ko je toliko bolestan da mu je potreban ne samo lekar već bolnica. „To je malo teže da se objasni, ali Urgentni centar u stvari nije daleko“, počela sam da objašnjavam. „Pokaži mi na telefonu!“, rekao je mladić. Tek tada sam primetila da pored nas stoji jedan čovek od pedesetak godina, po slobodnoj proceni, i pažljivo prati naš razgovor. Uzela sam telefon i našla mapu na kojoj je bio lociran Urgentni centar i pokazala je mladiću. Dok sam objašnjavala koja je koja ulica, primakao nam se i taj stariji čovek. Mladić se sa izrazom olakšanja okrenuo prema njemu i zatim prema meni: „Ovo je moj otac“, rekao je. „Drago mi je, ja sam (i izgovorila sam svoje ime). „Ja sam A.“, rekao je mladić, „iz Somalije sam“. „Zašto ti treba bolnica?“, pitala sam. „Da li je tvom ocu dobro?“, „Jeste“, odgovorio je mladić, „ja imam bolesne bubrege. Možda ću morati u bolnicu tokom noći. Zato moram da znam gde je. Hvala ti. Znači, apoteka je tamo?“. „Da, pokažu vam“, rekla sam i ustala sa klupe. „Šta ti je sa bubrežima?“, pitala*

sam. „Da li hoćeš čaj ili vodu?“ „Ne smem ništa da pijem, ni vodu, bubrezi su mi jako loše, mogao bih da umrem ako nešto tek tako popijem“... A. ima 19 godina. Kada je imao 15, vojnici su oteli školski autobus u kome je bio, da bi od učenika koje su uhvatili napravili vojnike. „Kada su nas dovezli u kamp, doneli su puške. Terali su nas da ih uzmemo. Ja nisam hteo. Prebili su me tom istom puškom koju nisam hteo da uzmem. Udarali su me po bubrežima. Stalno su nas tukli. Za sve što ih ne slušaš – kazna je premlaćivanje. Oni su mi uništili bubrege.“ Otac je ispričao kako su bili očajni. Nisu znali šta da rade, kako da ga oslobode. A. im je prvenac. Jednog mlađeg sina su poslali u Tunis, a drugog u SAD kod rođaka. Onda, pre nešto manje od godinu dana, saznali su da će dečake, među kojima je i A., dovesti na neku vojnu proslavu. Roditelji su organizovali otmicu. Otac je u gužvi uspeo da ubaci A. u auto i da pobjegne. Uspeli su da odu do Kenije. Tu su živeli neko vreme. Međutim, A. tamo nije mogao da dobije odgovarajuću zdravstvenu negu za svoje bubrege. „Kenija je dobra, ali nema dobre bolnice. A A. mora da ima dobru negu“, objasnio je otac. Majka, koja je jedina ostala u Somaliji, prodala je kuću i preselila se kod svojih rođaka. Poslala im je novac da bi mogli da plate put do Nemačke, da bi A. dobio odgovarajuću negu. I on i otac su krenuli na put. Stigli su avionom do Turske. „U Turskoj sam poslednji put bio kod lekara i dobio terapiju. Nemam više lekova. Moram i u bolnicu, kod lekara, da primim terapiju za bubrege“. Pretpostavila sam da je u pitanju dijaliza ili nešto tako... Pošto nisu imali para za krijumčara, sami su prešli granicu između Grčke i Turske. Prepešačili su Makedoniju. Pitala sam gde spavaju. A. mi je pokazao trotoar. „Molim!?!“, zaprepastila sam se. „Dodji, pokazaću ti gde spavamo“, rekao je A. i povelu su me do obližnjeg dela parka. „Evo, iza ovog žbunja, tu smo mi i još neki ljudi koje smo upoznali“... A. je u apoteci kupio lekove za snižavanje krvnog pritiska. Imao je recept... Sutradan, tokom dana, opet sam svratila u park. Prišla sam žbunu iza koga je A. dremao, dok je otac bio budan. Otac je bio srećan što me vidi. Prodrmao je sina. A. je otvorio oči i nasmešio se. Nisu išli do bolnice tokom noći. Sve je bilo u redu. Planirali su da uskoro nastave put.

Literatura

- Andersson, Ruben. 2014. *Illegality Inc. : Clandestine Migration and the Business of Bordering Europe*. Oakland (CA) : University of California Press.
- Bez nec, Barbara, Marc Speer and Marta Stojić Mitrović. 2016. *Governing the Balkan Route: Macedonia, Serbia and the European Border Regime*. Research Paper Series of Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe no 5. Belgrade : Rosa Luxemburg Stiftung for Southeast Europe.

- Bužinkić, Emina i Marijana Hameršak (ur). 2017. *Kamp, koridor, granica: studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Zagreb : Institut za etnologiju i folkloristiku – Centar za mirovne studije – Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija.
- Conrad, David and Yvonne Kellar-Guenther. 2006. Compassion fatigue, burnout, and compassion satisfaction among Colorado child protection workers. *Child Abuse & Neglect* 30 (10): 1071–80.
- De Genova, Nicholas P. 2002. Migrant “Illegality” and Deportability in Everyday Life. *Annual Review of Anthropology* 31: 419–447.
- Falzon, Mark-Anthony. 2012. *Multi-Sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research*. London : Ashgate Publishing Ltd.
- Hameršak, Marijana i Iva Pleše. 2017. „Zimski prihvatno-tranzitni centar Republike Hrvatske: etnografsko istraživanje u slavonskobrodskom kampu za izbjeglice“. U: *Kamp, koridor, granica : studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*, ur. Emina Bužinkić i Marijana Hameršak, 101–132. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Centar za mirovne studije – Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija.
- IOM (International Organization for Migration – the UN Migration Agency). 2017. *Mixed Migration Flows in the Mediterranean. Compilation of Available Data and Information. April 2017*. Dostupno na: http://migration.iom.int/docs/Monthly_Flows_Compilation_Report_No5_May_2017.pdf
- Kalir, Barak and Lieke Wissink. 2015. *The Deportation Continuum. Convergences between state agents and NGO workers in the Dutch deportation field. Citizenship Studies*. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1080/13621025.2015.1107025>
- Krause, Ulrike. 2017. Researching forced migration: critical reflections on research ethics during fieldwork. *Refugee Studies Centre. Working Paper Series* No. 123.
- Malkki, Liisa. 1997. „Speechless emissaries: refugees, humanitarianism, and dehistoricization“ In: *Siting Culture. The shifting anthropological object*, eds. Karen Fog Olwig and Kirsten Hastrup, 227–258. London : Routledge.
- Marcus, George E. 1995. Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology* 24 : 95–117.
- Provera, Mark. 2015. The Criminalisation of Irregular Migration in the European Union. CEPS Paper in Liberty and Security in Europe No. 80 / 2015.
- Squire, Vicki. 2017. Unauthorised migration beyond structure/agency? Acts, interventions, effects. *Politics* 37 (3) : 254–272.

Marta Stojić Mitrović
Etnografski inštitut SANU
Beograd, Srbija
martastojic@gmail.com

NEKATERI IZZIVI TERENSKEGA PROUČEVANJA
NEAVTORIZIRANIH MIGRACIJ V ETNOLOGIJI IN
ANTROPOLOGIJI: MULTILOKACIJSKE ETNOGRAFSKE RAZISKAVE

V članku se avtorica ukvarja s praktičnimi problemi, s katerimi se srečujejo etnologi in antropologi, ki se ukvarjajo s proučevanjem migracij. Poudarek je na izzivih organiziranja in realizacije terenskih raziskav v kontekstu zapletene dinamike, ki je del migracijskih procesov in jo izvajajo osebe brez ustreznih uradnih dovoljenj za tovrstne premike. Posebej je predstavljena metoda tim. multilokacijskega etnografskega raziskovanja, ki vključuje poglobljeno antropološko raziskovanje na več lokacijah, ki v določeni raziskavi predstavljajo temeljne točke migracijskih tokov.

Ključne besede: migracije, terenske raziskave, multilokacijsko etnografsko raziskovanje

Marta Stojić Mitrović
Institute of Ethnography SASA
Belgrade, Serbia
martastojic@gmail.com

SOME CHALLENGES ASSOCIATED WITH THE FIELD
RESEARCH OF UNAUTHORIZED MIGRATIONS IN
ETHNOLOGY AND ANTHROPOLOGY: ETHNOGRAPHIC
MULTILOLOCATION RESEARCH

The paper deals with the practical problems encountered by ethnologists and anthropologists involved in the study of migrations. The focus is laid on the challenges of organizing and implementing field research in the context of the complex dynamics inherent in migration processes and carried out by persons who do not have appropriate administrative permits for such migrations. The author pays special attention to the presentation of the so-called ethnographic multilocation research method, which implies profound anthropological investigation at several locations considered to be the key points of migration currents in the context of the research.

Keywords: migrations, field research, ethnographic multilocation research